

A doktori (PhD) értekezés tézisei

EMILY DICKINSON
ÉS A PUBLIKÁLÁS KERÜLŐÚTJAI

Kónyi Judit

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Modern Irodalomtudomány Műhely

Témavezető: Dr. Limpár Ildikó PhD, egyetemi
adjunktus

Piliscsaba 2014

I. A kutatás előzményei, problémafelvetés

Emily Dickinson ma az egyik legelismertebb amerikai költő. Paradox módon, egész életében került a publikálás nyomtatott formáját, a hírnevet és a nyilvános elismerést. Az elmúlt évtizedek során számos kutató célkitűzése volt, hogy meghatározza azokat az okokat, melyek a nyomtatás elutasításához vezették. A disszertáció az ezzel kapcsolatos kutatáshoz szeretne kapcsolódni. Emellett tisztázni szándékozik Dickinson publikálásra vonatkozó koncepcióját és megvizsgálni, melyek azok a kerülőutak, melyekkel helyettesíteni kívánta költészetének nyomtatásban való terjesztését. Az értekezés fő célja annak bizonyítása, hogy Dickinson szándékában állt műveinek publikálása a kéziratos példányok olvasókkal való megosztása útján, miközben elutasította a nyomtatást, mint üzleties reprodukciós formát, amely veszélyezteti a művek autonómiáját és sérthetlenségét.

Dickinson publikáláshoz való viszonya rendkívül fontos kérdés, mivel ennek ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük a művészi reprodukciós tevékenységgel és a költészettel kapcsolatos filozófiáját. Az irodalomtudomány, mely nem kevés figyelmet szentelt ennek a kérdésnek, különféle megközelítéseket alkalmaz. Karen A. Dandurand *Why Dickinson Did Not Publish* című doktori értekezésében megkísérel magyarázatot találni Dickinson döntésére. Dandurand a versek a költő életében való megjelenésének történetére, valamint a kihasználatlan publikálási lehetőségekre összpontosít. A szerző arra a következtetésre jut, hogy Dickinson

versei megjelenhettek volna nyomtatásban, ha ő így kívánja.

Egyetértek a fenti állítással, azonban hiányolom, hogy Dandurand nem foglalkozik a nyomtatást helyettesítő megoldásokkal.

Dickinson kéziratainak is nagy figyelmet szenteltek a kutatók. Damnhall Mitchell *Measures of Possibility: Emily Dickinson's Manuscripts* című könyvében a nyomtatás azon korlátait elemzi, amelyek miatt a versek Dickinson életében nem jelenhettek volna meg abban a formában, ahogyan kéziratban olvashatók. Mitchell ezt jelöli meg a publikálás elutasításának egyik lehetséges okaként. Ugyanakkor kijelenti, hogy a kéziratok bizonyos jellegzetességei a véletlennek köszönhetők, és arra figyelmeztet, ne gondoljuk, hogy Dickinson kézzel írott verseinek külső megjelenése a költői szándékot tükrözi. Számomra úgy tűnik, hogy Dickinson kísérletezett kéziratossal verseinek képi megjelenésével, ha nem is minden esetben. Ugyanakkor, nem a költői szándék a lényeg, hanem az a hatás, melyet a kéziratok vizuális képe gyakorol a versek értelmezésére.

Fred D. White *Approaching Emily Dickinson: Critical Currents and Cross Currents Since 1860* című könyvében feltételezi, hogy Dickinson fontolgatta a nyomtatásos megjelenést, ezért lépett kapcsolatba Thomas Wentworth Higginsonnal, bár később felismerte, hogy a hagyományos publikálás megfosztaná verseit attól a tulajdonságuktól, hogy „lélegeznek”. White szerint Dickinson úgy gondolja, hogy a publikálás sérti a költői integritást, anyagi előnyök érdekében. Ez csupán a művek kereskedelmi forgalmazása esetében

igaz, Dickinson azonban nem utasította el a publikálást abban az értelemben, hogy megossza műveit az olvasókkal.

A Dickinson-kéziratokkal foglalkozó kutatók a költő kézzel írott műveit, főként a fasciculusokat a publikálás alternatíváinak tekintik. Azonban Martha Nell Smith „Dickinson’s Manuscripts” című tanulmányában azt állítja, hogy az első nyolc fasciculus megírásakor Dickinson szándékában állt verseinek nyomtatásos megjelenítése. *Rowing in Eden: Rereading Emily Dickinson* című művében Smith újraértelmezi a publikálás fogalmát, és arra a következtetésre jut, hogy Dickinson levelei és fasciculusai a terjesztés alternatív formái, melyek megszabadítják a költőt a nyomtatásos reprodukció korlátaitól. Disszertációmban az alternatív megjelenési módokat kiterjesztettem a bekötetlen versgyűjteményekre, a levelekhez mellékeltem, vagy azokba ágyazott versekre, a levélversekre, ajándékversekre és a versek barátoknak vagy családtagoknak való felolvasására. Ezenfelül megkíséreltem megtalálni azokat az okokat, amelyek arra készítették Dickinsont, hogy a kirografikus publikálást váltsa a tipografikus helyett.

Egy másik kéziratokkal kapcsolatos tanulmány, Sharon Cameron „*Choosing Not Choosing: Dickinson’s Fascicles*” című esszéje a fasciculusok, mint verssorozatok összefüggésében tárgyalja a verseket. Cameron egyetért abban, hogy Dickinson magánkiadásnak szánhatta házi készítésű könyveit. Dorothy Huff Oberhaus, aki *Emily Dickinson’s Fascicles: Method and Meaning* című kötetében a 40. fasciculust, mint verssorozatot vizsgálja a bibliai témák tükrében, a fasciculusokat a magánkiadás egyik

formájának tekinti. Eleanor Elson Heginbotham *Reading the Fascicles of Emily Dickinson: Dwelling in Possibilities* című munkájában a fasciculusokat Dickinson saját kontextusaként tanulmányozza, és azokra a versekre összpontosít, amelyek több fasciculusban is előfordulnak. Kifejezi csodálatát Dickinson kéziratos könyveiben megfigyelhető szerkesztői képességei iránt. Annak ellenére, hogy a fasciculusokat csupán a nyomtatott publikálás dickinsoni alternatívájaként tárgyalom, a fenti műveket rendkívül fontosnak találtam kutatásom során, mivel a kéziratos könyvek kontextusként vagy sorozatként való felfogása azt a feltételezést vonja maga után, hogy ezek a magánkiadás egy módját képviselik. Ezt a felfogást kérdőjelezi meg R.W. Franklin, aki szerint Dickinson a versek rendszerezésének céljából alkotta meg a fasciculusokat.

A disszertáció fontos kérdése Dickinson műveinek vizuális megjelenése. Jerome McGann "Emily Dickinson's Visible Language" című esszéjében a költő kísérletező írástechnikáját vizsgálja. Egyetértek a szerzővel, aki szerint Dickinson kéziratos lapjainak képi megjelenése jelentős szerepet játszik műveiben. A doktori értekezés azzal is foglalkozik, Dickinson miként alakítja műtárggyá verseit. Jeanne Holland úgy vélekedik, hogy hasonlóan a fasciculusokhoz, a papírdarabokra és újságkivágásokra írt versek is Dickinson publikációs tevékenységének gyümölcsei. "Stamps, Scraps and Cutouts: Emily Dickinson's Domestic Technologies of Publication" című tanulmányában Holland kifejti, hogy a fentiek nem vázlatok, hanem új, kísérleti műfajt képviselnek, mint vizuális

műtárgyak. Elképzelhető, hogy kezdetben Dickinson a hagyományos írói pályán kívánt haladni, később azonban rátalált saját hangjára, tudatosult benne költészetének egyedi jellege és felfedezte a kéziratosszöveggel és annak vizuális lehetőségeivel való kísérletezés új módjait. Dickinson költészete valóban rendhagyó vonásokat hordoz, ilyenek a szabálytalan központozás, például a gondolatjelek használata, amely a versek többfajta értelmezését eredményezheti. *Inflections of the Pen: Dash and Voice in Emily Dickinson* című munkájában Paul Crumbley hangsúlyozza Dickinson kéziratosszövegeinek hozzáadott értékét a nyomtatott sokszorosítással szemben. Crumbley és Smith mellett Sharon Cameron is hasonló véleményt képvisel a versek autográf változatának fontosságát illetően.

A műfajok instabilitásával foglalkozó tanulmányokat is hasznosnak találtam kutatásom szempontjából, mivel úgy gondolom, hogy ez egyike azon tényezőknek, melyek hozzájárulnak a versek nyomtatás-rezisztens jellegéhez. Amint Virginia Jackson írja *Dickinson's Misery: A Theory of Lyric Reading* című kötetében, a líra fogalmát újra kell gondolni Dickinson verseivel kapcsolatban, melyek nem sorolhatók be ebbe a kategóriába. Alexandra Socarides *Emily Dickinson and the Problem of Genre* című könyve a Dickinsonnál előforduló műfajokat vizsgálva a fasciculusokra összpontosít, amikor arról ír, hogyan kísérletezik Dickinson a műfaji határokkal. Valóban, ugyanazon versek fellelhetők önálló versként, gyűjtemény vagy verssorozat részeként, levélversként, prózai levélbe ágyazottan vagy ahhoz mellékelve, vagy mint műtárgy: a vers

kézírtos példánya esetenként ajándék kíséretében. A címzett személyének megváltoztatása műfajváltozást vonhat maga után.

A publikálás problematikája Dickinson közönséghez való viszonyával is összefügg. Mivel szinte soha nem adott verset nyomtatott formában való kiadásra, közönségtudata és olvasó-igénye külön figyelmet érdemel. Állításom szerint Dickinson befogadóknak támasztott elvárásai előrevetítik a *reader response* elméletet. A *Dickinson and Audience* című kötetben a szerkesztők, Martin Orzech and Robert Weisbuch olyan esszéket közölnek, melyek Dickinson célolvasóit, ideális olvasóját és a szélesebb közönséggel való kapcsolatát elemzik. David Porter a szövegek szabálytalanságával és befejezetlenségével foglalkozik. Ezek a tulajdonságok megnehezítik a versek értelmezését, és másfajta olvasói stratégiát követelnek meg. Ugyanebben a kötetben Robert Weisbuch azt az aktív részvételt vizsgálja, melyet Dickinson megkövetel olvasóitól. Kitér azokra az olvasói kihívásokra is, melyek az elliptikus nyelvezetből adódnak.

A doktori értekezés különbséget tesz a megjelenés nyomtatott és egyéb formái, azaz a nem nyomtatásos terjesztési módok között. A nyomtatás korlátozhatta volna Dickinson verseinek értelmezési lehetőségeit, mivel a költőnő idejében a rendelkezésre álló technika nem jeleníthette volna meg a művek minden aspektusát, például a kirografikus és vizuális jellegzetességeket, úgy, ahogyan azok a kézzel írott lapokon megjelentek. A versek a vizualitáson kívül olyan vonásokkal jellemezhetők, melyek miatt a művek ellenállnak a nyomtatásnak. Ilyen vonás a versek dinamikus, befejezetlen jellege, a kétértelműség és a többszörös jelentés, amely nemcsak a

versvariánsokkal hozható összefüggésbe, hanem a műfajokkal is. Dickinson tudatában lehetett verseinek nyomtatás-rezisztens tulajdonságainak, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy elutasítsa a nyomdatechnikát. Alternatív publikálási módjai között szerepelnek a kéziratos kötetek: a fasciculusok, melyeket 1858 és 1864 között készített. Ebben az időszakban negyven csoportba gyűjtötte verseit és könyvszerűen összefűzte azokat. 1864 és az 1870-es évek közötti magánkiadási kísérleteit azok a versgyűjtemények képviselik, melyeket a fasciculusokhoz hasonlóan levélpapírra írt, ezek azonban összefűzetlenül maradtak. Mindennek ellenére arra nincs bizonyíték, hogy ezeket a házi kivitelezésű gyűjteményeket a nagyközönségnek szánta volna, bár számos versről készített másolatot egy vagy több olvasó számára. A disszertáció azt bizonyítja, hogy Dickinson szándékában állt megosztani műveit nemcsak az utókorral, hanem a korabeli közönséggel is, beleértve saját családtagjait, barátait és ismerőseit, valamint azt a kevés kiválasztottat, akik képesek megbirkózni a kreatív olvasás és társszerzőség kihívásaival, melyeket Dickinson enigmatikus, metaforikus és szokatlan kifejezésmódja állít elének.

II. Követett módszertan

Kutatási módszerem műközpontú, a versek kínálta implicit bizonyítékokra támaszkodik. Bár Dickinson szándékaival kapcsolatos feltevéseim a többi kutatóéhoz hasonlóan spekulatívak, arra törekedtem, hogy Dickinson gondolatait saját szövegeiben keressem a szoros olvasás hagyományos módszerével, miközben elfogadtam és kiterjesztettem a Dickinson-kutatás későbbi, posztmodern nézeteit is olyan kérdésekben, mint a versek anyagszerűsége és vizualitása, műtárgyi szemlélete, befejezetlen jellege és a műfajok instabilitása. Ahelyett, hogy egy adott kritikai irányzatot követtem volna, a központi téma különféle tudományos megközelítéseinek integrálására és szintetizálására törekedtem. A versek kontextusára támaszkodva próbáltam megérteni a költőnő publikáláshoz való hozzáállását és a kérdéshez kapcsolódó nézeteit. A disszertáció összes érvelése és megfigyelése a versekben fellelhető gondolatokon alapul.

Minden olyan kérdés, melyet a téma szempontjából megfontolásra érdemesnek találtam, egy-egy fejezet tárgyát képezi. Így a doktori értekezés szerkezete a Bevezetésen és a Konklúzió mellett hat fejezetet foglal magába.

III. Új eredmények

Disszertációmban megkíséreltem tisztázni Emily Dickinson publikálással kapcsolatos elképzeléseit, feltárni az okokat, melyek miatt elutasította a nyomtatásos sokszorosítást, illetve azokat a kerülőutakat, amelyekkel azt helyettesítette. A publikálással kapcsolatos kutatási eredmények szintetizálása és kibővítése mellett saját olvasataim segítségével önálló megközelítésben mutattam be Dickinson verseiben rejlő nézeteit.

Az I. fejezet Dickinson, mint kiadatlan költő viszonyát tárgyalja a költői hivatáshoz. Bár kezdetben szégyenérzetet társít a költészethez, mint lázadó és nem nőies tevékenységhez, versei az 1860-as évektől azt mutatják, hogy büszkén vállalta a költői hivatást, és elégedett volt választásával. Úgy gondolom, hogy Dickinson költészet iránti elkötelezettsége abban a meggyőződésben gyökerezett, hogy ő kiválasztott az isteni eredetű költői hivatásra. Ezt a rang, cím, királyság, istenség és a fehér szín metaforáival fejezte ki. A költőket Isten és az emberek közötti közvetítőknékné tekintette, a költői ihletet pedig Istentől valóknékné.

A II. fejezet Dickinson professzionális költői módszerét és írástechnikáját, költészet-fogalmát és a költők szerepéről kialakított elképzelését elemzi. Feltételezésem szerint módszerét a körkörös és indirekt („részút”) megközelítés jellemzi. Írástechnikával kapcsolatos verseinek elemzésekor úgy találtam, hogy az általa leírt költői tevékenység a kiválasztás, reprodukció, mimézis, desztillálás,

tömörítés és transzformáció lépéseit tartalmazza. Dickinson arc poeticája arra enged következtetni, hogy célja Isten és a természet igazságának átadása volt, az emberiségnek tett szolgálat részeként.

A III. fejezet arra vállalkozik, hogy megvizsgálja Dickinson nyilvános elismeréshez és hírnévhez való viszonyát, amely fontos kérdés, hiszen a publikáció elutasítása egyben a sikerről való lemondást is jelenti. Az ebben a fejezetben elemzett versek felfedik érdektelenségét az azonnali siker iránt, melyet átmenetinek és ezért értéktelennek tart. A fejezet bizonyítja, hogy Dickinson lemondott a kortárs közönség elismeréséről, mivel az utókornak írt, és a halhatatlanság késleltetett jutalmát célozta meg a gyors, idő által behatárolt siker helyett.

A IV. fejezet Dickinson olvasókhöz való viszonyával foglalkozik. A versek hagyományos, nyomdai terjesztésének elutasítása által a nyomtatással elérhető közönségről is lett. Érvélem szerint Dickinson nem törődött az élete során elérhető elismeréssel. Ennek ellenére tudta, hogy szüksége van olvasókra, éppúgy, mint az olvasóknak az ő költészetére. Remélte, hogy versei halhatatlanok lesznek, költészetét tehát a jövő nemzedékeinek szánta a korabeli, értő olvasók azon behatárolt csoportja mellett, akik megfeleltek követelményeinek, és értékelték tömör, indirekt és rejtjeles kifejezőmódját. Kihívást állított eléjük költészetének szándékolt szabálytalanságaival és az értelmezés korlátaival. Az alkotás folyamatában való aktív részvételt kívánt az olvasóktól. Úgy tűnik, hogy azok, akik nem voltak képesek megfelelni a fenti elvárásoknak, kizártak célközönségének köréből.

Az V. fejezet állítása szerint a versek ellenállnak a nyomtatásos megjelenésnek, befejezetlen, dinamikus jellegük, vizuális elemeik, cím nélküliségük, a szövegvariánsok egymásmellettsége és a műfaji határok összemosódása miatt. Dickinson tisztában volt művészi alkotó erejével és ismerte költészetének egyedi jegyeit. Ezért nem volt hajlandó nyomtatásban megőrizni és rögzíteni a versek végső, statikus, állandó formáját. Bár kéziratának egyes látványelemei nem szándékoltak, mégis, Dickinson intencióitól függetlenül, kalligrafikus kézírása és a kéziratok oldalak vizuális jellemzői, melyeket a tizenkilencedik században nehéz vagy lehetetlen lett volna nyomtatásban megjeleníteni, jelentős hatást gyakorolnak a versek értelmezésére.

A VI. fejezet Dickinson nyomtatással, mint az irodalom kommercializálódásának eszközével kapcsolatos felfogását tárgyalja. A költő nem kívánt versein változtatni annak érdekében, hogy megfeleljenek a szerkesztői és piaci igényeknek. Ragaszkodott ahhoz, hogy ellenőrzése alatt tartsa verseit, nem csupán, mint szerző, hanem mint szerkesztő, kiadó, könyvkötő, terjesztő is, aki maga választja ki azt a célcsoportot, amelynek ír. Dickinson alternatív módokat talált, hogy műveit megismertesse a közönséggel. Olyan kirografikus publikálási formákat alkalmazott, mint a házi készítésű könyvek, a fasciculusok, a fűzetlen verskötegek, a versek levélbe ágyazott vagy ahhoz mellékelte terjesztése, a levélversek és a versek ajándékozásra szánt példányai. A versek ismerősökkel való megosztása és Dickinson azon szokása, hogy alkalmanként felolvasta verseit családtagjainak vagy látogatóinak, szintén

hozzájárult verseinek szélesebb olvasóközönséggel való megismertetéséhez.

Dickinson publikáció-felfogásának versein keresztüli vizsgálata során arra a következtetésre jutottam, hogy választott publikációs eszköze a kéziratos oldalon alapult. Feltételezhető, hogy pályája kezdetén fontolóra vette a hagyományos, nyomtatott publikálás lehetőségét, később azonban határozottan elvetette azt. Nem hiszem, hogy biztatás, elismerés vagy lehetőségek hiányában kényszerült arra, hogy lemondjon verseinek nyomtatásos közzétételéről. Lett volna rá lehetősége, ha van ilyen szándéka.

Mindazonáltal elmondható, hogy Dickinson terjeszteni kívánta műveit, és kéziratos formában meg is tette ezt. Döntésében éppúgy szerepet játszhatott az irodalom elüzletiesedésének ellenzése, a nőies tartózkodás és a versek nyomtatás-rezisztenciája, mint a félelem a közönség meg-nem-értésétől, a sikertől és az ebből eredő hírnévtől, népszerűségtől és a magánszféra elvesztésétől.

Emily Dickinson professzionális költő volt, hivatásának elkötelezettje. Meggyőződése volt, hogy a költők kiválasztottak, akik Isten igazságának átadói. Létrehozott tehát egy nyomtatáson kívüli publikációs színteret. Következésképpen Dickinson nem volt sem ismeretlen, sem kiadatlan költő, csupán más médiát használt műveinek közzétételére. Publikációs kerülőútjai sem lemondásra, sem kompromisszumra nem engednek következtetni. Inkább a múlt kéziratos kultúrájának revíziójáról és újrafelfedezéséről beszélhetünk, amely a régi és az új, a privátszféra és a nyilvánosság szinergiáját eredményezte.

IV. A témában végzett publikációs tevékenység

Emily Dickinson's Pseudo Silence. In: Márta Pellérdi, Gabriella Reuss (szerk.) *Reverberations of Silence: Silenced Texts, Sub-Texts and Authors in Literature, Language and Translation*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2013. 76-95.

Tricks of the Trade: Emily Dickinson on Writing Poetry. In: Kinga Földváry, Zsolt Almási Schandl Veronika (szerk.) *HUSSE10-LitCult: Proceedings of the HUSSE10 Conference: Literature & Culture volume*. Debrecen: Hungarian Society for the Study of English, 2011. 53-60. <http://mek.oszk.hu/10100/10171/10171.pdf>

Emily Dickinson on Words and the Word of God: The Influence of Religion on Emily Dickinson's Poetry. *Nyelvvilág* 10 (2010): 47-52.

The Recluse and the Activist, or Opposites Attract: Brenda Wineapple, White Heat: The Friendship of Emily Dickinson and Thomas Wentworth Higginson (New York: Alfred. A. Knopf, 2008). *Anachronist* 14 (2009): 198-201.

A vallás és a Biblia hatása Emily Dickinson költészetére. *Nyelvvilág* 8 (2009): 65-68.

Volt-e élet az email előtt? Emily Dickinson levelei az ókori és középkori levélírás tükrében. In: Majoros Pál (szerk.) *BGF Tudományos Évkönyv 2007: Reformok útján*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, 2007. 397-405.